Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

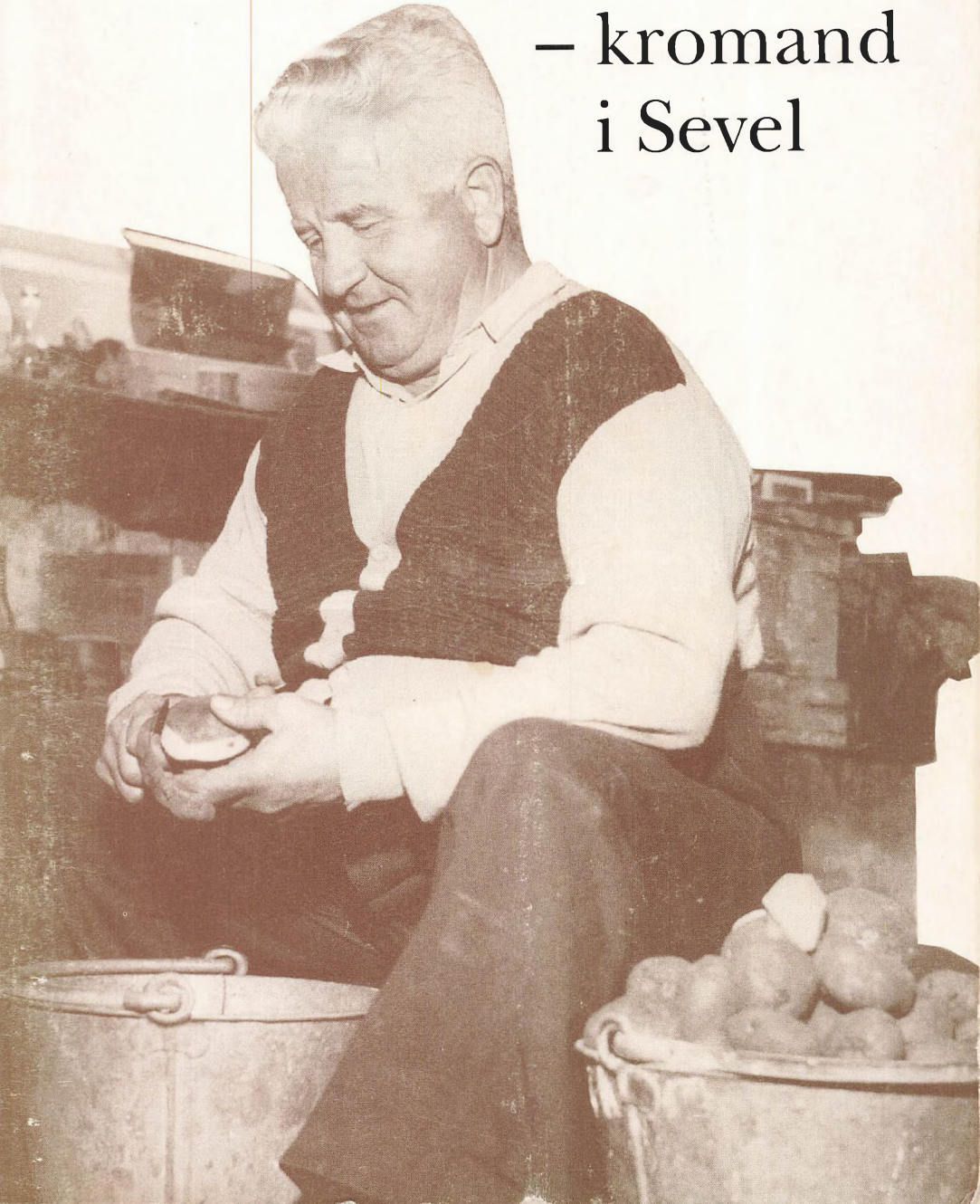
Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Knud Dynnes Hansen

MADS

– kromand i Sevel

MADS

– kromand i Sevel

Knud Dynnes Hansen:
MADS – kromand i Sevel

1993

Tryk: Vinderup Bogtrykkeri ⅄

ISBN 87-89775-06-6

Knud Dynnes Hansen

MADS

– kromand i Sevel

1993

VESTJYDSK FORLAG
7830 VINDERUP

Indhold

Forord..... 7

Sevel Kros historie..... 8

Husmandsknægten..... 10

Daglejer og kromand..... 16

I »kongeligt« selskab«..... 23

Kampen for spiritusbevilling..... 32

Slaget vundet..... 40

Forord

Da Poul Henningsen efter Liva Weels død skrev sin erindringsbog om hende, »Livas regeringstid«, blev han stærkt angrebet i pressen, fordi han var gået for direkte på og beskrevet også hendes svage og ikke så pæne sider. Sådan kunne man ikke skrive om mennesker, der var døde, og ikke længere kunne forsvare sig selv.

Nogle uger efter fik han et brev fra den norske forfatter Inger Hagerup, der ikke kendte til balladen i København, hvor hun takkede ham for bogen og skrev: »Vil du skrive lige så pænt om mig, når jeg er død?«

Jeg tror ikke, at man i en biografi skal stræbe efter at lave et skønhedsmaleri – så bliver billedet falsk. Dumheder skal med, særheder, ydmygelser, nederlag – alle disse ting, som er med til at gøre et menneske fuldstændigt.

Man kan ikke elske et halvt menneske. Derfor har jeg forsøgt at få det hele med, for endelig, 32 år efter hans død, at få mulighed for at bringe den kærlighedserklæring til min far, som vi voksne mennesker vel af blufærdighed undlader at komme frem med, mens det endnu er tid.

Brabrand i maj 1993
Knud Dynnes Hansen

Sevel Kros historie

Den fysiske ramme om denne bogs historie om Mads Hansen er den gamle landevejskro, der i et par hundrede år har ligget i knudepunktet mellem de ældgamle landeveje, der forbandt Holstebro, Skive og Lemvig.

Kroens historie starter i Bakkehuset, et velbeliggende hus tæt op ad den højtliggende kirke og de vigtige samfærdselsårer. Huset nævnes første gang 1662 i forbindelse med en bodeling og beboedes i de følgende halvandet hundrede år af forskelligt godtfolk, blandt andet officerer med tilknytning til det nærliggende Stubbergård ryttergods.

Først i 1802 overgik Bakkehuset til krodrift, idet stiftamtmand og landsdommer Niels Sehested til Rydhave den 29. marts det pågældende år opnåede kongens allernådigste bevilling til »ved

Sevel set fra nordøst. Tegning af Hannibal Jørgensen, 1877. Kunstneren har koncentreret sig om grundpillerne i det gamle landsbysamfund: Kirken, skolen, kroen, møllen og præstegården.

stedet Bachhuuset i Sevel Bye« at lade holde »et Vertshuus og de Reisende med fornødne Logementer samt Spise- og Drikkevarer til Nødtørftighed og for en billig Betaling sammesteds betjene«.

Det er i forbindelse med denne bevilling værd at bemærke, at betjeningen kun var gældende for rejsende, ikke for den lokale befolkning. I den følgende historie vil man se, at problemet med en bevilling, der udelukker de lokale fra at benytte kroen, blev aktuel igen halvandet hundrede år senere.

Kroen undergik i årenes løb mange ombygninger, bl.a. efter en katastrofal brand i 1838, hvor den måtte genopbygges fra grunden, og den krobygning, som Mads Hansen og hans kone Mie købte i 1926, har i hovedtrækkene svaret til den udformning, der blev resultatet af en større restaurering i midten af 18-hundredetallet. At kroens bygningmæssige standard ikke var noget at råbe hurra for, da Mads og Mie flyttede ind i 1926, vil fremgå af det følgende.

Note. Oplysningerne om Sevel Kros historie er med forfatterens tilladelse i hovedsagen hentet fra fhv. overlærer Ejner G. Pedersens artikel i Hardsyssels Årbog 1990.

Husmandsknægten

I 1828 blev der udstedt en forordning om slægtsnavne, der skulle sikre slægtens identifikation og gøre op med den gamle tradition med, at børn skulle have deres fædres fornavne som efternavne, f.eks. sådan, at hvis en mand hed Peder Nielsen, kom hans søn til at hedde Niels Pedersen. Ved at indføre den ordning, at man naturligt arvede faderens efternavn, kunne bureaukraterne bedre holde rede på slægterne. Forordningen mødte stor folkelig modstand – det var noget underligt noget at skulle bære sin fars efternavn, og den blev groft saboteret, således at man skærpede bestemmelsen med et cirkulære i 1856.

Men bestemmelserne var endnu, 68 år efter, da Mads blev født i 1896 som søn af husmand Hans Christensen og hustru Mette Jensine, ikke slået igennem i Borris sogn, så han fik som sine fire ældre søskende efternavnet Hansen, fordi præsten syntes det var synd netop nu at skifte om, så søskende derved fik forskelligt efternavn.

Århundredskiftet – husmand – uopdyrket hedejord og børnerigelighed, er ord, som umiddelbart vil få en sociolog til at sige: Fattigdom. Men sådan hang det ikke helt sammen. Husmand Hans – i daglig tale kaldet Øglund, efter sit fødested i Omvrå sogn ved Blåhøj, var en sparsommelig slider, der havde annammet ordene »Hvad udad tabes skal indad vindes«. Han flyttede hyppigt rundt i sogne som Blåhøj, Borris, Sdr. Felding, Hoven m.m. syd for Herning og købte sig et forfaldent sted, hvor han så i de næste 3-5 år lagde sig sandet hedejord under ploven til det var et godt sted, som han kunne sælge med god fortjeneste, og så gå igang med det næste forfaldne sted, som var endnu større, så han til sidst kunne kalde sig gårdmand med 70 tdr. land. Idag vil pionerens livsindsats vel falde under betegnelsen »Marginaljord«.

Men de tjente penge kom på kistebunden og ændrede ikke ved principperne for, hvad der var et husmandsbarns lod: At man som 8-9 årig blev sendt ud at tjene for med en sommerløn på 20-30 kr. plus et par nye træsko plus ikke mindst kosten at bidrage til familiens underhold. Ikke mindst det sidste spillede en rolle i et ansættelsesforhold, hvor et tilbagevendende og vigtigt spørgsmål var: »Er han grow ved æ fød'?« for på de egne spillede det dengang virkelig en rolle, hvor hyppigt en 8-årig drengs ske ville lange til det fælles grødfad på midten af bordet.

Forresten – det der med træskoene spillede også en stor rolle, men for drengen. I forældre, der nutildags daglig skælder ud og sukker over rodet i jeres børns værelser – ønsk jer hundrede år tilbage som forældre for et husmandsbarn og oplev, at i enkeltgenstande ville et sådant barns ejendele kunne optælles på 3-4 hænder – mere var ikke nødvendigt. Selvfølgelig var det begrænset, hvad sådan en bette klør kunne udrette af arbejde, men sådan noget som flytning af kreaturer på marken var et primært arbejdsområde. Det var ret behageligt om sommeren, men når efterårsstormene og regnen begyndte at sætte ind, blev det vådt og frysende for en lille knægt, der for at komme hurtigt igennem flytningen af kreaturerne havde smidt de slubrende træsko. Lyspunkterne ved sådanne morgener var, hvis man kunne få varmet de frysende fødder på pletter, hvor en ko lige havde stået og pisset.

Men selvfølgelig skulle arbejdsgiveren have fuldt udbytte af den fæstede husmandsknægt, så opgaverne fulgte jo husets gang og blev tildelt, efterhånden som man kunne klare dem. Mads mindedes uden glæde, når han skulle skære hakkelse, hvor hjulet på hakkelsesmaskinen var så stort, at den lille dreng måtte springe op, hver gang håndtaget kom i højden for at tvinget hjulet ud over det døde punkt. Man sov godt bagefter, sagde han.

Et begreb som »barnets verden« var ikke opfundet endnu. Man var del af en familie, var i sommerhalvåret »Fæstet ud«, og i vinterhalvåret hjalp man til derhjemme, mens man samtidig passede den skolegang, som der ikke var tid til i sommerhalvåret. Da gik man nemlig kun i skole een dag om ugen, mens man om

vinteren måtte afsted 5 dage om ugen for at indhente det forsømte. Der blev især lagt vægt på dansk, regning og bibelshistorie, det vi i dag kalder »kreative fag« kendte man ikke meget til, og Mads fortalte selv gerne, at han havde fået besked af læreren, at når der skulle synges, kunne han godt holde sin mund.

»At lege« var heller ikke en omfattende del af et barns tilværelse – noget af det nærmeste man kom var vel at fiske, og det blev til et tilskud til husholdningen, når drengene stod musestille ved Skjern å og ventede på, at en Stalling skulle komme indenfor rækkevidde, så man kunne stange den. Eller den snuppede en af de kunstfærdige fluer, man selv tilvirkede og satte ud med sin hjemmelavede fiskestang.

Men een gang om året slog man sig løs. Det var til Borris marked, hvor familien var stadset ud i det fine tøj, og hvor børnene fik en krone, så de kunne prøve gøglet rundt på markedspladsen. Mads' penge slap op og han prøvede at snyde sig til en tur på karussellen, men det blev opdaget, og han huskede det som noget meget ydmygende resten af sit liv. Konfirmation, og så kom man jo rigtigt ud at tjene hele året og blev et ungt menneske, med hvad det indebar. Man måtte gå til bal, var begyndt at ryge og havde måske fået smag på brændevinen. Han var for blufærdig til senere at berette ret meget om den del af sit liv, men en ting han gerne fortalte om var, da han under 1. verdenskrig i 1916 blev indkaldt til reservestyrken i Viborg.

Det var en meget hård vinter, og han fik en forkølelse, der for en periode gjorde ham døv. Han brød sig ikke om det her militærvæsen – han var af husmandsæt, og så var man nærmest pr. definition radikal og sagde »Hva nytt er et te«, så han besluttede at fortsætte med at være døv. Han kom igennem en masse undersøgelser, der sluttede med, at to læger sad og råbte ind i hver sit øre. Men Mads sad stiv og hørte intet, og til slut sagde den ene af lægerne med normal stemme: »Jeg tror virkelig manden er døv« og, henvendt til Mads sagde han, stadig med normal stemme: »De kan godt gå – De er kasseret«. Men Mads blev siddende, og kort efter fik han sine kassationspapirer.

Faderen var i mellemtiden blevet træt af at være landmand og

Mads og Mie stående yderst til højre. Billedet er taget i 1925, da Mads' ældste søster blev gift.

gik ind i en helt anden branche. I forbindelse med jernbanens oprettelse tværs ned gennem Jylland omkring 1908 kom der liv i en masse små landsbyer, der fra nu af smykkede sig med navnet stationsby, og sådan en skulle da også have et hotel – navnet kro var lidt for simpelt for de moderne tider. Det faldt imidlertid sammen med det begreb, der kendes som »krokampene«, hvor afholdshøvdingen Larsen-Ledet svang sit flammesværd over landets udskænkningssteder, hvor al synd gik i svang i skyggen af de tømte brændevinsflasker, og især på de kanter blev der bygget nye hoteller, der fra starten fik status af afholdshoteller. Da konjunkturerne så begyndte at afmattes kom de i klemme, og der er eksempler på, at man så søgte spiritusbevilling – men af hævn sagde spiritustilhængerne nej ved den kommende afstemning.

Et sådant afholdshotel i Krogager lidt syd for Grindsted købte så den aldrende husmand Hans, måske med henblik på at skaffe sig selv aftægtsmulighed og beskæftigelse for den resterende del af familien. To sønner og en datter var gift og sat i vej, men de to ugifte, Kirstine og Mads, kunne jo passende drive et sådant hotel. Kirstine tog plads i køkkenet, hvor hun herskede i 55 år, til hun døde, og Mads blev sådan en slags mellemting mellem hotelkarl, taxichauffør (han købte en Willys Overland og fik øgenavnet »MADS Overland«) og en slags hotelvært.

Blandt de pligter han påtog sig i sidstnævnte egenskab var bl.a. at være en villig deltager, når restaurationsgæsterne over deres kaffe og lyse øl fik lyst at spille kort – whist, ligeud, mausel eller poker – påkker som det blev kaldt på de egne. Ikke fordi han var spiller – han var meget forsigtig, nærmest hvad man kalder en lurepasser, der betragtede kortspillet som et stykke indtægtsgivende arbejde, og resten af sit liv fortsatte han med at besøge sin søster med jævne mellemrum, og hvergang han kom, gik der bud rundt, så der kunne samles et kortspilbord.

Henad vejen udviklede tingene sig omkring den forhenværende husmandsfamilie på hotellet. Kirstine traf Karl, der var slagter, og så byggede man en slagterforretning i forbindelse med hotellet, og det var jo meget praktisk på den måde at blive selvforsynende. På hotellet fæstedes en ung pige, der hed Marie, og

trods de 9 års forskel fik Mads og Marie (eller MIE, som blev hendes kaldenavn) øje for hinanden, og den 30. marts 1926 var hotellet rammen om et stort dobbeltbryllup, hvor Kirstine blev gift med Karl, og Mads blev gift med Mie.

Lidt udbytte må der jo have været af taxikørslen, hotelkarlslæbet, værtsjobbet, kortspillet – og Mie havde sikkert også fået lagt lidt penge tilside, så de tilsammen kunne lægge de 4000 kroner på bordet, der var den kontante udbetaling på den samlede købssum på 27.000 kroner, som det kostede dem at overtage SEVEL KRO, der lå lige midtvejs mellem Skive og Holstebro.

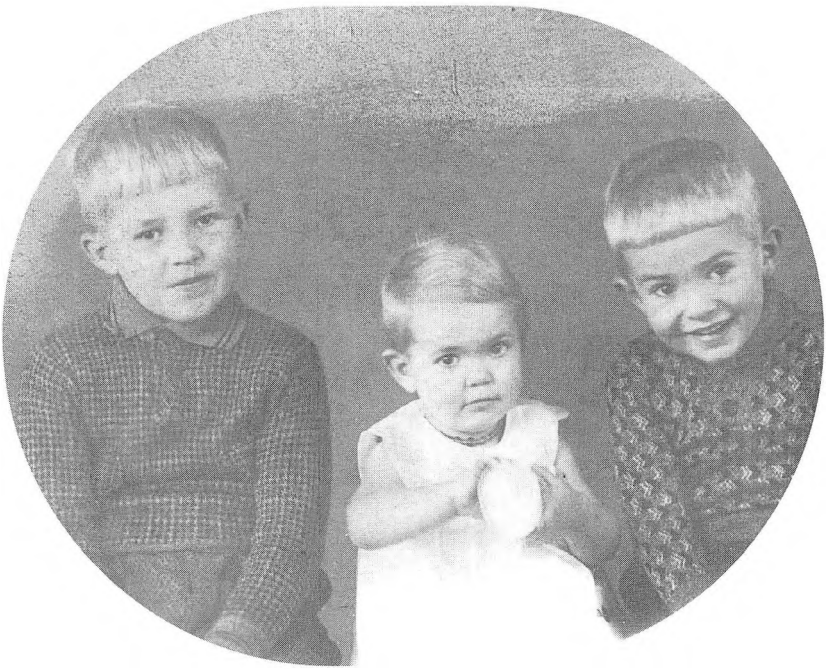
I 1926 købte Mads og Mie Sevel kro af Chr. Madsen Trærup. Her er familien Trærup fotograferet på kroen, forrest til venstre kromand Chr. Madsen Trærup, yderst til højre hans kone, Kirstine Trærup, og mellem dem deres syv børn.

Daglejer og kromand

Man skulle tro, at Mads havde arvet sin fars forkærlighed for det forsømte, for Sevel Kro, der i 1926 åbnede dørene for de nye ejere Mads og Mie, var i en så græsselig stand, at de Sevelboere, der overværede det unge pars indflytning, sagde, da de så den 21-årige Mie: »Hvor er det da synd for så'n ung kone«. Kroen havde ganske vist været kgl. privilegeret med ret til at udskænke spiritus og pligt til at huse overnattende gæster. Dette inkluderede iøvrigt, at man over kroens kørestald skulle stille et par senge med tilhørende madrasser til rådighed for omkringrejsende bissekræmmere for et vederlag, der i 1935, da de lusfyldte madrasser omsider blev smidt ud og brændt, androg 15 øre pr. nat. Men jernbanens fremmarch i begyndelsen af århundredet havde skabt nye trafikveje, og den tidligere så pretentiøse titel kgl. privilegeret kro sank hen i glemsel undtagen for de lokale drukkenbolte – og så sagde man også, at postbud og mælkekusk aldrig kom længere på deres rute end til kroen.

Et privilegium med dets pligter og rettigheder var knyttet til indehaveren, og kun kongen var istand til at tage det fra ham. Men omkring hushjørnet lurede Larsen-Ledet og den samlede afholdsbevægelse, der på de kanter var nærmest synonymt med Indre Mission, og når bevillingsindehaveren så døde, slog man til og nedstemte retten til at sælge spiritus – som regel med knusende flertal og, synes det idag i bakspejlet, med rette, fordi mange kroer efterhånden kun fungerede som Jacob Skomager i »Jeppe på bjerget«.

Så derfor var det noget forsømt gammelt skidt, de unge mennesker overtog. En faldefærdig sal kunne ikke danne en værdig ramme om landsbybegivenheder som bryllupper og begravelser, der istedet blev afholdt i forsamlingshuset, og når »Forsikringen for mindre heste« afholdt sin årlige generalfor-

Mads og Mies børn på Sevel Kro i 1936, fra venstre Hans, Inga og Knud.

samling med tre-fire deltagere foregik det ved et bord, der barmhjertigt skjulte det ølblikskilt, der dækkede for et hul i gulvet.

Med lidt god vilje kan man sige, at kroen rummede to rimeligt gode gæsteværelser og tre absolut ikke gode, der så tjente som bolig for familie og den pige, der var fæstet, og det hændte da, at en handelsrejsende kom forbi, spiste aftensmad, overnattede og fik morgenmad for en pris af kr. 4,15. Men det var langtfra hver dag, man kunne opvise så svimlende indtægter. Begreber som moms og regnskabspligt og den slags eksisterede ikke, men samfundet var statisk, og alle holdt øje med hinanden, og et af byens tilløbsstykker var, når der hvert år blev lagt skattebog frem på kroen, hvor rigtig mange kom for at se, om naboen nu

også betalte nok i skat. Det betød da også, at kroen solgte nogle kopper kaffe og lyse øl.

Mads helgarderede sig m.h.t. det skattemæssige ved hvert år at invitere sognerådsformanden på en kop kaffe, og så fik de sig en snak omkring, hvordan tingene var gået, og så blev der skrevet nogle tal ned på selvangivelsen, og så gik den igennem ligningen.

Denne skattebog er interessant læsning for skatteplagede nutidsmennesker. Det var vel at mærke kun kommuneskatten, der stod opført, men ser man på listerne år for år, viser det tydeligt, hvor statisk samfundet var. Det allerlaveste beløb var 1 krone, og denne krone var pålignet, for ved at betale denne fyrstelige årlige sum i skat bevarede man sin stemmeret. År for år kan man finde de samme navne i den samme rækkefølge, og der var meget små udsving i de beløb, folk skulle betale i skat. Den absolut største skatteyder i sognet betalte i 1937 1155 kr. i kommuneskat, og så var der nogle hundrede kroner ned til den næste i rækken.

Trods Mads' helgardering med sognerådsformandens medvirken kunne den lille fremgang, der skete i udviklingen, aflæses i skattebogen, idet hans kommuneskat i løbet af trediverne steg fra 22 kr. til 40 – og det var altså stadigvæk om året. Når kroen var lukket, og gæsterne var gået, satte Mads sig hen og skrev hele skattebogen af. Stigningen betød, at han efterhånden hævede sig socialt til at rangere blandt den halvdel i sognet, der betalte mest i skat.

Om efteråret var der dage med liv i huset. Da kom nemlig den gruppe, der i landsbyens bevidsthed kaldtes »tandlægerne«, et konsortium af velhavende forretningsfolk fra hele landet, der havde forpagtet jagtretten på Hjerl hede. Det er måske endda underdrevet at sige, at der kom liv i huset – det blev erobret af beskidte mænd og våde hunde, der bredte sig overalt og forjog de fastboende til madrasser på kældergulve, og hvor der nu ellers kunne skaffes plads. Al almindelig orden var forsvundet – ingen kunne være i tvivl om, hvem der herskede. Hundene trængtes i køkkenet om mad og optog bagefter husets to-tre

Tandlægerne Iversen, Silkeborg, og Riis, Århus, var med i det jagtselskab, der bragte liv i hele kroen i jagtsæsonen.

lænestole og sofaer med efterfølgende grundig rengøring til følge. Mie og pigen flåede ænder og andet jagtudbytte, samtidig med at de skulle stå på pinde for evt. ønsker fra erobrerne, der havde taget et par døgns frihed fra deres travle forretninger – stod op kl. 4 om morgenen, gik på jagt, sov nogle timer om eftermiddagen, og til aftensmaden duftede hele huset af vildtsteg. Mads var selv en ivrig jæger og deltog i jagten – men en gæst ved en jagt afleverer altid sit udbytte til jagtretsindehaveren, så det var ikke derved, han bragte føde til huse.

Men om aftenen blev der spillet kort, og nok noget højere end han var vant til med de lokale, så forsigtigspilleren havde nok et rimeligt udbytte ved spillet, selvom de tal aldrig kom i dagbogen. Når sådan en 5-6 jægere havde hærget kroen et par døgn, kunne regningen ofte snige sig op på omkring en hundredkroneseddel.

Mange steder med afholdsbevilling var man nødt til at forsøge en illegal praksis, så man alligevel serverede spiritus. Det var meget risikabelt, og Mads og Mie havde fået et chock, da de en nat i den første tid, efter en anmeldelse, havde fået besøg af toldvæsenet, som havde gennemgået hele huset, sågar kigget under sengene, for at finde spiritus. Mads var for meget »kylling« til at udsætte sig for den risiko – den smule spiritus, der blev nydt på kroen, var på delebasis, og betalingen var indkøbspris. Men krodriften som sådan kunne ikke alene dække det nødvendige. Egentlig turisme kendte man knap nok i tyverne og trediverne, og så gik Mads på daglejerarbejde af hvad slags der end måtte byde sig. I en årrække var han fast arbejdsmand hos den lokale murer, hvor han hentede hovedparten af de nødvendige midler.

Men især vintermånederne var strenge at komme igennem. I januar måned 1930 omsatte kroen for 69,35 kr., Mads tjente 120 kr. som murerarbejdsmand, men de samlede udgifter beløb sig til omkring 235 kr., så det kunne jo ikke hænge sammen. Men allernederst i den dagbog, han skrev på den tid, stod der som regel tre-fire navne og nogle små tal, f.eks. 0,85 – 2,20 – som regel med plus foran – en sjælden gang med et minus.

Tallene var udbyttet af aftenens kortspil med de lokale, og denne januar måned gav et samlet overskud på 38,75 kr., og det hjalp jo altsammen.

Men det var ikke nok, og pludselig truede en tvangsauktion p. gr.a. en manglende terminsindbetaling på 400 kr. Mads var meget nærtagende, og i forbindelse med den manglende indbetaling faldt der nogle ord fra pantebrevsindehaveren, der gjorde, at Mads ikke mælede et ord til ham de sidste 30 år af sit liv. Det har ganske sikkert også været en vældig overvindelse for ham i sin nød at henvende sig til en af jagttandlægerne og låne pengene der, og det var vist den eneste gang han måtte ydmyge sig på den måde.

I det hele taget var denne tandlæge en trofast ven og velgører af familien.

Hvert år op til jul kom Mads' tilbagevendende spørgsmål til

Mie: »Har du kunnet sørge for noget til børnene«, og det havde hun altid. Men børnenes øjne blev først rigtig store, når pakkerne fra tandlægen kom frem – lutter lækre ting, som lå langt udenfor kroparrets økonomiske formåen, og det vakte lykke, selv om pakkerne hvert andet år var bløde. I det hele taget var det nok i særlig grad denne tandlæge, der sørgede for børnenes beklædning – ikke mindst, da hans egen søn var blevet dræbt i modstandskampen, og der kom nogle store pakker, som gjorde, at kromandens børn, efter at den lokale Per Skrædder for en løn af 2 kr. om dagen plus kosten, havde rettet på det, kunne gå rundt i tøj fra Illum og Savile Row i London.

Men kampen for tilværelsen fortsatte. Frilandsmuseet Hjerl Hede blev oprettet i begyndelsen af trediverne, og derved begyndte der så småt at opstå en turisme, der hjalp omsætningstallene op. Børnene kunne sendes i privat realskole, og de 20-30 kr. om måneden i skolepenge blev som regel betalt til tiden. Men hvad der ellers blev tilovers af penge, blev postet i kroen, og det var nærmest som en bundløs brønd, for der var jo faktisk ikke det, der ikke manglede i at gøre stedet bare nogenlunde skikket til at møde de krav, folk efterhånden stillede til en kro: Gulve, vinduer, borde, stole, tekstiler, senge – aldrig så snart var en forbedring sket i den ene ende af huset, før den anden ende krævede sit.

Krodriften gik lidt bedre, fagforeninger var stort set et ukendt begreb på de kanter, og Mads tog stadigvæk alt det arbejde af løs karakter, han kunne få fat på – og lidt håndører kom der stadigvæk ind fra kortspillet. Kroparrets status i samfundet blev også forbedret, fordi omverdenen kunne se, at det gik fremad, og Mads opnåede en god del respekt for sit arbejde rundt omkring – man vidste, at havde man fæstet ham til et stykke arbejde, blev det gjort godt. Og Mie, der ved indflytningen kun havde været 21 år, blev efterhånden berømt for sin gode mad og sin suveræne autoritet m.h.t. at holde orden i sit køkken og på kroen i det hele taget. Jo, tingene gik lettere for kroparret, efterhånden som trediverne svandt hen, men den egentlige opgangsperiode tog først rigtig fart i sensommeren 1939, hvor der indtraf to

begivenheder, der for alvor skulle sætte sine spor. Den ene var krigens begyndelse i september, der medførte, at Mads under krigen blev tørvefabrikant, og den anden var, at filmselskabet Fotorama havde besluttet sig til at lave en film efter Jeppe Åkjærs roman om den jyske stratenrøver Jens Langkniv.

Udendørsoptagelserne skulle foregå på og omkring Hjerl hede, og i august måned vrimlede det ind med filmfolk, der gjorde Sevel kro til hovedkvarter, optog alle værelser plus nogle, man fik fat på i landsbyen, og fik al forplejning leveret fra køkkenet. Det blev på mange måder en mindeværdig tid for kroen.

I »kongeligt« selskab

Ideen med at lave en film efter Jeppe Åkjærs roman »Jens Langkniv« var vel et typisk produkt af en københavnsk kulturradikal tænkning. Borgerkrigen i Spanien var slut med fascisternes sejr, og sydfra truede nazismen. Hvad var så mere naturligt end at lave en film over en slags dansk frihedshelt. Manuskriptet var skrevet af Mogens Skot Hansen, drejebogen af Theodor Christensen, instruktøren var Kjell Abell og Bert. Brecht-experten Per Knutzon (ledsaget af sin kone Lulu Ziegler), og blandt de øvrige kunne man tælle kendte venstrefløjsfolk som Astrid og Bjarne Henning-Jensen. Søren Melson var med. Jo, talent og engagement manglede der ikke. Så det var en hoben mennesker – vidt forskellige fra landsbyens almindelige befolkning – der kom og erobrede kroen og en god del af landsbyen i august 1939. »Huen sku det da go med alle dem towle kjøvenhavnere – og så skuespillere – det goer da hiel gal«, sagde folk hovedrystende. Og så viste det sig at være en samling muntre og venlige mennesker, der med godt humør og smil på læben skøjtede sig ind i folks hjerter og snuppede en del af deres fordomme. Det skabte røre i hele byen – bl.a. var der mange, der tjente lidt ekstra penge som statister, »for de betaalt sgi godt for eet åg lav ant en å skav sig en bette smul«.

Og på kroen gik det for højtryk bogstavelig talt hele døgnet. Når filmholdet vendte hjem efter en anstrengende dag, blev der slappet af til god mad og høkerspiritus til ofte langt ud på natten i den extraordinært flotte eftersommer 1939. Der blev ikke solgt mange lyse øl, og det kunne have givet store bøder, selvom det gik ud over selve kroens omsætning, at flaskerne blev hentet op fra inderlommerne. Men alligevel betegnede Mads den måned som »en brølende forretning«: Mange var på kost og logi, atter andre var kun på pension, og så skulle der desuden

En statistrolle som kusk blev der til Mads, da filmen om Jens Langkniv blev indspillet på Sevelegnen i 1939.

hver dag smøres en stabel madpakker til statisterne. Og så kom der jo mange nysgerrige forbi for at se på »giraffeme«.

Da filmen endelig kom op, blev den taget af plakaten igen dagen efter som den største fiasko i dansk films historie. I det efterfølgende slagsmål om skylden blev de fleste hængende ved en for dårlig klipning, men der blev også snakket om en dårlig hovedrollebesætning. Der havde man nemlig valgt Poul Reichhardt, der indtil da var mest kendt som operetteskuespiller på Nørrebros teater, og derfra og til vildmanden Jens Langkniv var der et langt stykke. Mads, der var så absolut blottet for kunstnerisk indsigt, ramte måske hovedet på sømmet, da han sagde: »De skulle ikke ha valgt Poul Reichhardt – de skulle ha taget Per Søwren (en stor, stout, lidt vildtudseende hedebonde)«.

Og så blev der alligevel sluttet et meget nært venskab mellem de to, der varede til Mads døde i 1961. Husmandssønnen fra

Borris og kreaturhandlersønnen fra Ganløse viste sig at swinge fantastisk godt sammen for nu at bruge et moderne udtryk.

Det var Poul Reichhardt, der fremfor nogen lagde grunden til det ry, Sevel kro fik som kunstnerkroen. Hvergang han var i nærheden – ofte på en teaterturné – slæbte han hele bundtet ud for at spise stegt ål (engang ringede han kl. 4 om morgenen og bestilte 20 gange ål serveret en time efter, og ordren blev effektueret), og efterhånden var det meget få fra den danske skuespilverden, der ikke havde besøgt kroen indtil mange gange.

Dette skyldtes især to ting: Maden, som Mie fra den kulisse hun altid holdt sig i, fremtryllede – og så Mads i rollen som kromand, og det vil så også sige – fortæller og entertainer. Når han satte sig i kredsen af disse landets fornemste aktører, beherskede han scenen, fordi han var en fremragende fortæller, som de kunne suge af (Poul Reichhardt fortæller i sin erindringsbog, at han har brugt Mads som model for en af sine teaterfigurer). Og så en måske ikke uvæsentlig ting i denne forbindelse: Mads kendte ikke en disse til den teaterverden, disse mennesker ellers færdedes i, så det var ikke ærbødige buk og rygklapperi, der hilste gæsterne, men snarere en: »Hvad vil du, din gadedreng?« Så kunne de føle sig fuldstændig trygge og for en gangs skyld slappe af.

Og dog – det hændte omverdenen trængte sig på. Den initiativrige førstelærer Toft kom engang til Mads og sagde: »Når du nu trækker alle disse berømte mennesker til, vil vi da også gerne nyde godt af det – kan du ikke få Else Skouboe til at læse H. C. Andersen hernede i skolen«, og dagen efter sad en af dansk teaters absolutte førstedamer i et lille tætpakket skolelokale, hvor Mads og lærer Toft delte pladsen på tørvekassen ved siden af kakkelovnen. Oplevelsen var vist lige stor for alle parter, i hvert fald tilgav Else Skouboe Mads, at han dagen før under en jagtudflugt sammen med Henrik Bentzon havde, som hun udtrykte det, »anbragt sin fede 225 punds store røv på hendes madpakke«.

En anden gang var det Palle Huld, der under en ferie på kroen gav en oplæsningsaften i ungdomsforeningen.

Og selv mindes jeg en Preben Lerdorff-Rye, som under optagelserne af Kaj Munks »Ordet« en søndag, hvor skyformationerne åbenbart ikke passede Carl T. H. Dreyer, kom op fra Vedersø og lidt frustreret gav et næsten filmhistorisk indblik i optagelserne og sit ambivalente forhold til denne dansk filmhistories største navn.

Blandt Mies og Mads' store oplevelser var at blive inviteret med til Poul Reichhardts bryllup med Margaretha Fahlén. I boulevardpressens omtale af gæsterne stod de først, og bagefter blev der så plads til at nævne en statsminister H. C. Hansen og den dansk-amerikanske skuespiller Jean Hersholt. Mie befandt sig ikke så godt trods en fin ny kjole – hun ville have haft det bedre med at være i køkkenet og lave maden, iført sin hvidstivede kittel. Men Mads befandt sig godt trods det uvante lejede kjolesæt og de nyindkøbte laksko, han kun brugte denne ene gang – han kendte de fleste af gæsterne på forhånd, havde en af teatrets smukkeste og mest talentfulde unge skuespillerinder til bords, og erobrede øjeblikkeligt hende og hele scenen ved at erklære, at »hun var den kjønnest af dem allesammen«.

Jeppe Åkjær kom en del på kroen, og Mads holdt meget af hans digtning – det var hans egen barndom og ungdom han genfandt i »Rugens sange«. Og engang sagde han til Poul Reichhardt: »A vil betaal en flyvmaskine, hvis du kan få Einar Nørby over og syng »Jeg er Havren« her i krohaven«. Poul syntes nok, at når den maskine alligevel skulle af sted, kunne man lige så godt fylde den op, og der blev faktisk lagt planer om en søndag eftermiddag med Einar Nørby, Ingeborg Brams, Poul Reichhardt og som akkompagnatør Kaj Kilian. Desværre blev planen aldrig realiseret.

Ved en anden lejlighed havde han annonceret en søndagseftermiddagskoncert i krohaven. Programmet var et eller andet lokalt orkester, og det var slet ikke med de ambitioner, som var kommet til udtryk i Poul Reichhardts forslag. Det var nogle, der kunne spille et eller andet og så måske trække mennesker til. Desværre blev det regnvejr, og det hele blev aflyst, og så troede Mads, at den sag var afsluttet. Men pludselig kom der en reg-

Poul Reichhardt og Margaretha Fahlén på trappen ned mod haven, da de holdt forlænget »honeymoon« på Sevel kro.

ning fra KODA – der skulle betales afgift for det spillede repertoire, og der måtte mange skriverier til, før det lykkedes at overbevise om, at der ikke havde været nogen koncert. Denne episode fratog Mads lysten til at være koncertarrangør. Denne krohave spillede en vis rolle i hans bevidsthed – der var jo ikke andre steder, hvor der kunne samles mange mennesker. En lille, synes det nu, pudsig ting omkring krohaven var et arrangement, der blev gennemført af det lokale nazistparti. I slutningen af trediverne bosatte en stærkt nazistisk inficeret familie sig i Sevel,

Ingeborg Brams var en hyppig gæst på kroen. Hun havde nogle af sine rødder på egnen, idet hendes bedsteforældre boede i Vinderup.

Skuespillerbesøg på kroen. Fra venstre Jørgen Reenberg, Mads, Lise Ringheim og Henning Moritzen.

og afholdt filmaftener o.l. for nogle få proselytter. Deres helt store arrangement kom en dag, hvor de havde fået partiformanden Fritz Clausen til at møde op for at holde tale. Det hele blev afsluttet med et fakkeltog, der sluttede i krohaven, hvor faklerne blev smidt på et bål, og den trinde partifører stod og lovpriste sit tusindårsrige fra krotrappen. Det var vældigt godt iscenesat, det var da »sjov å kik po«, og »der var vel også nøj rigtig i det æ mand sae«. Men ideerne var alligevel lidt for fremmede for Sevelboernes mentalitet, og bortset fra den halve snes trofaste, hvoraf lederen opnåede en meget høj status som gauleiter i partiet, slog bevægelsen ikke rigtig igennem. Men det var da nogle flinke mennesker, som man da godt kunne pleje et godt naboforhold til i det daglige, hvis de blot ville holde op med al deres partisnak.

Krigen brød ud, mens skuespillerholdet endnu opholdt sig på kroen. Den krig kom ikke til at betyde så forfærdelig meget for det lille samfund. Der gik faktisk flere år, før man oplevede en tysk soldat. Selvfølgelig blev der da mangel på visse ting, men den slags små samfund har altid haft en god evne til at være stort set selv selvforsynende. Ganske vist slap nogle ting op, mens der omkring andre – også rationerede ting – var ganske gode forsyninger. Det værste var, da de sidste kaffebønner var væk, det var hårdt for Mie, men så skete det i ny og næ, at Mads havde været på »Den sorte børs« – hvor pokker den så ellers har befundet sig i det lille samfund, og kom stikkende med et kvart pund uristede bønner, som så kom på panden og udspredte en liflig duft over hele landsbyen med det resultat, at mange af Mies veninder »tilfældigt« kom forbi kroen.

Sådan noget var jo dyrt, – et halvt pund kostede 25 kr. – men pengene kom fra den lille niche, som Mads skabte sig under krigen. Han havde hidtil selv gravet de 70-80.000 tørv, som var kroens behov i løbet af et år, men nu satte han sammen med en ven en produktion igang og solgte overskudsproduktionen til elektricitetsværket i Vinderup for 10-11 kr. pr. 1.000. Og han gjorde meget ud af at fortælle, hvem han solgte til, for der var folk, der tjente rigtig mange penge på tørveproduktion i stordrift med

Mads på snerydning under en af de strenge isvintre under krigen.

salg til tyskerne for øje, og en af dem forsvarede sig med, at »A ka ett slås med æ tyskere, men A ka lever dem nogen ringe tørv«. Mads' produktion var i mindre målestok, vel ca. 25.000 om dagen. Gør selv regnestykket op: Det kostede ikke de store penge at leje mosen, et par heste lånte man af en bondemand på det tidspunkt, hvor der ikke var det store brug for dem, for at holde dem ved foder og ellers behandle dem godt, og en husmand tjente sig ud på den anden side af sultegrænsen med en rigtig god dagløn på 20 kr. om dagen. Og så fik en skoledreng 2 kr. om dagen for at køre tørvene ud på tørrepladsen. Sådan en sommers produktion kunne godt give en 4-6.000 kr. netto ned i lommen + det frie brændsel til kroen.

Og den manglende turisme blev opvejet af, at nu oplevede man ved flere lejligheder familier, hvis navne man ikke kunne finde i telefonbogen, i uge- eller månedsvis boede på kroen under den stiltiende forudsætning, at der ikke blev stillet for mange spørgsmål. Chefredaktør Alf Schiøttz-Christensen fra Ålborg Stiftstidende fik først afsløret sin identitet efter krigen. Jo, det var på mange måder en ganske udmærket krig.

Kampen for spiritusbevilling

Den 4. maj 1945 blev fejret sammen med den sidste »underjordiske« familie, den ålborgensiske landsretssagfører Utoft-Hansen, der efter fredsbudskabet kom listende med den sidste kræmmerhuspose kaffebønner og en flaske cognac.

Nye tider – og dog. Tørvegravningen fortsatte endnu nogle somre, for elektricitetsværket skulle stadig bruge tørv, men kroens tilstand var jo slet ikke blevet bedre i de fem mangel-år.

Det, der vel så værst ud, var den gamle sal, som der stort set ikke var blevet rørt ved i Mads og Mies tid – og vel næppe heller i mange år op til deres overtagelse af kroen: Hullerne i gulvet og i loftet var blevet flere og større, halvdelen af rudeglassene manglede – den kunne faktisk ikke bruges til nogetsomhelst.

Men der var jo kommet nogle penge ned på kistebunden, og i 1946 rev man den gamle sal ned for at bygge en ny. Et ord som arkitekt kendte man ikke i Sevel, så en murer Hansen fra Skave fik entreprisen, og kromanden kendte jo murerarbejdsmandsjobbet, så det blev gennemført på et meget skrabet budget. Dog blev der installeret noget, som man aldrig havde set før i miles omkreds: Kalorifereopvarmning, hvor varmen kom op gennem en stor rist i gulvet.

Den ny sal havde en øjeblikkelig virkning. Ungdoms- og idrætsforeningerne flyttede en del af deres arrangementer fra det efterhånden ældre og mindre forsamlingshus til kroen, og der kunne nu holdes større festligheder og ikke mindst begravelser i anstændige omgivelser.

Og så var der jo ved at komme lidt gang i udenbysturismen. Ferierne blev udvidet, og allerede i 1938 fandt et hold gæster, nogle friske københavnerfamilier fra det rappe nørrebromiljø, på at holde en uges ferie på kroen, og de var trofaste tilbagevendende pensionærer i tredive år.

Nogle københavnerfamilier var trofaste sommerpensionærer på kroen gennem tredive år. Her på besøg hos Mie, efter hun havde solgt kroen.

Men »Jens Langkniv«-effekten fungerede også. Mange skuespillere kom og holdt ferie og berettede videre. Andre kunstnere: Karl Bjarnhof boede på kroen et stykke tid og benyttede selvfølgelig lejligheden til en kaminpassiar med Mads. Også en anden af radioens store koryfæer Svend Carstensen bragte et interview, så på både den ene og den anden måde gik kroens navn over landet.

Mads forstod vigtigheden af reklame og turde godt satse lidt penge på dette. F.eks. dagbladsannoncering, men også den mere direkte form, det, der idag kaldes markedsføring, og som enhver moderne reklamemand ville slå sig på lårene af grin over: Et brev i fem gennemslag på en gammel lånt skrivemaskine til samtlige kommuner i 150 km's afstand, hvor man opfordrede disse kommuner til at lægge den årlige udflugt for sog-

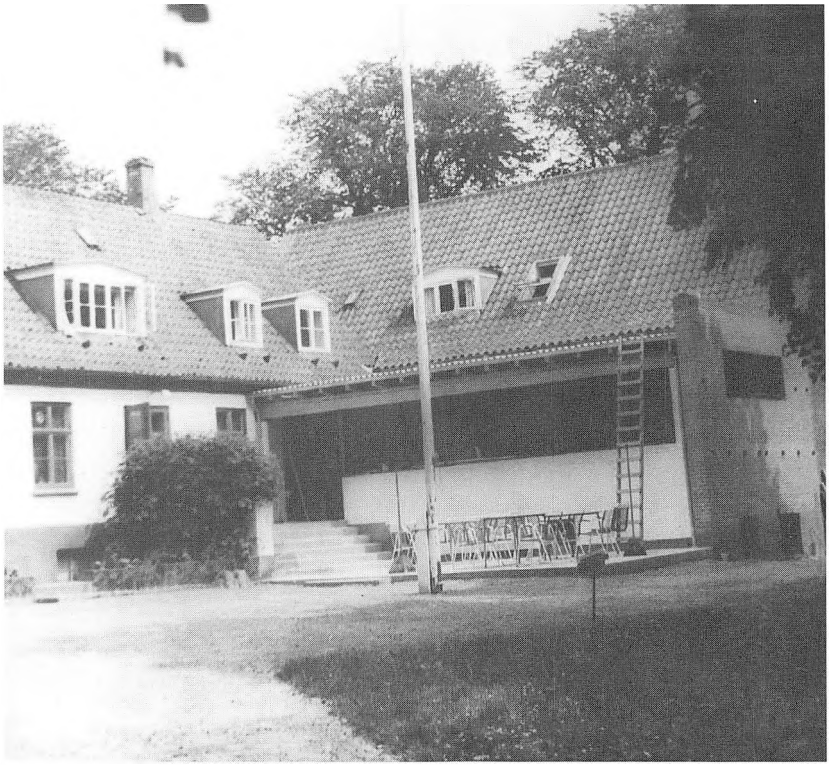
nets gamle til Frilandsmuseet Hjerl hede og så traktere med kaffe på Sevel kro, der lå kun 3 km derfra. Og lad så dagens reklamemand grine: Det havde en enorm effekt: Det første år virkede det for ca. halvdelen af kommunerne, og året efter kom stort set resten.

Det var kaffebord med boller med smør, kringle, Waleskringle, lagkage og småkager og dertil en kop ren kaffe. Kafferationeringen var på det tidspunkt ikke ophævet, men der blev altid serveret helt ren kaffe, og det havde en ganske simpel forklaring: En udenbys købmand fik en del af kroens handel, og dertil alle kroens rationeringsmærker, og leverede så uden at kny al den kaffe, der blev bestilt. Faktisk serverede kroen helt ren kaffe fra begyndelsen af 1946.

Mads syntes, at dette kaffesalg var »en brølende forretning«, langt bedre end madserveringerne, fordi alting kunne bages og i det hele taget forberedes på forhånd og med mindst mulig indsats, mens besøget stod på, mens det der med fire mennesker, der dumpede ned ved et bord og skulle spise fire forskellige ting »det war der ett møj we«. Den slags individuelle ønsker var man jo ikke vant til på en lille landsbykro.

Mads blev efterhånden mer og mer kromand – daglejeriet kom lidt i baggrunden, selvom han til enhver tid var villig til at rykke ud. Men flere og flere mennesker på kroen gjorde, at han måtte involvere sig mere i, hvad der foregik. Fra at være den ydmyge staldkarl, der i sin første tid fik 25 øre for i et par timer at passe på landauerkørende gæsters heste, fik han efterhånden den sikkerhed, der blev hans kendetegn for tusinder af gæster, hvor han stående på krotrappen med tommelfingrene indenfor selerne modtog gæsterne med et »Godaw og walkommen – a hijer Mads«.

Og hvor det så ellers kom fra opbyggede han en meget høj grad af servicebevidsthed. Tingene skulle være iorden i forholdet til gæsterne. Maden var i sikre hænder i Mies køkken, og udbuddet på spisekortet blev udvidet, når Mie om vinteren tog på sin uges volontørtjeneste i køkkenet på de kendte hoteller for at lære nyt. Og så holdt han vågent øje med servitricerne,

Havestuen og den overdækkede terrasse bygges.

undertiden nærmest hersede han med dem, og sommetider greb han ind i serveringen og ikke altid på en lige hensigtsmæssig måde. Men venlighed og gæstfrihed sad i højsædet, og han var som regel selv velkommen, når han satte sig i en tilpas afstand fra et bord, omvendt på stolen og underholdt gæsterne.

Og nu opstod med større og større kraft ønsket om at blive rigtig gæstgiver. Det pinte ham at gå glip af et selskab, der vendte om, når de så afholdsskiltet over døren, men her kom hjælpetropperne så ind.

Kroens og Mads' popularitet tiltrak folk som storbygmesteren Glud, der byggede ting som Rold Storkro og Karup Hotel. Han

kom for at studere, hvad begrebet kro egentlig var, og turistforeningsfolk kom myldrende med den legendariske Louis Rasmussen fra Ringkøbing i spidsen.Til Poul Reichhardts bryllup havde Mads en særlig snak med statsminister H. C. Hansen – og, tilskyndet fra forskellige sider, satte den hensygnende forening »Den personlige Friheds værn«, der med Irs. H. P. Ludvigsen i spidsen havde udkæmpet den håbløse kamp mod Larsen-Ledet og hans kroslagtninger, sig i gang, og man stablede et møde på benene i forsamlingshuset med direkte transmission til krosalen, hvor der kom over 300 mennesker. Desværre havde Larsen-Ledet på det tidspunkt trukket sig tilbage, men H. P. Ludvigsen mødtes så med sekr. Adolf Hansen fra afholdsforeningerne.

Forholdet i Sevel, som så mange andre steder, drejede sig egentlig ikke så meget om afholdssagen som om religion. Mies far var organiseret afholdsmand, omvendt fra det modsatte, men han var det af politiske grunde. Som socialdemokrat var han klar over, at man ikke kunne bygge det nye samfund, hvis arbejderen fortsat skulle søbe sig i brændevin, og det var de grunde, der drev afholdsbevægelsen i byerne. I Vestjylland derimod udsprang modstanden mod spiritus fra Indre Mission. Der var vist ikke engang en afholdsforening i Sevel – det var ikke nødvendigt, for var man missionsmand var man også pr. definition afholdsmand. Og da kommunalvalgene, som Mads engang udtrykte det, ikke drejede sig om politik, men om religion, og da der altid var flertal i sognerådet af missionsfolk, var det umuligt at få en anbefaling af en spiritusbevilling til kroen. Det blev forsøgt et par gange, men afslået.

En mulighed var så at få en kommuneafstemning, men Mads var så nærtagende, at han ikke ville kunne bære det nederlag, som en sådan ville have bragt ham, så det undlod han. Nu var det jo ikke, fordi der ikke blev drukket spiritus i Sevel såvel som andre steder i samme situation. Rundt omkring i landsbyen var der små listige steder – ikke direkte smugkroer, men steder, hvor godtfolk søgte til for at få selskab og en snak, og så gik der bud til købmanden efter en håndfuld bajere eller to. Altsammen meget fredsommeligt og et naturligt led i landsbyens rolige ryt-

Medhjælperstaben på kroen, flankeret af Inga (t.v.) og Mie (t.h.).

me. Også lidt skjult, for man viste ikke sine laster frem i offentlighed.

Når der var bal på kroen eller i forsamlingshuset, gik det lidt mere vildt til. Man havde nogle bajere med, som man skjulte i mørket på strategisk vigtige steder, hvor man kunne gå hen, når man var blevet svedig af dansen, og så kunne man have en halv flaske brændevin i inderlommen, som så gik på omgang og blev kvalt i nattens løb. Nogle børn hentede sig lidt lommepenge ved at stå tidligt op næste morgen og afsøge stederne, og så sælge de tomme flasker hos købmanden.

Og ved de små aften- og natteselskaber med kortspil på kroen mødte gæsterne som regel også op med et par bajere, og indkøbet af en halv flaske snaps til deling til natmaden gik på omgang mellem kortspillerne.

Afholdsskiltet udskiftes med det »rigtige« kroskilt. Mads (til højre) får hjælp af »Københavnerne«.

Men tanken om at få spiritusnydning frem i offentlighed, så man kunne sætte sig ved et bord og ikke stå i byens lille anlæg eller på kirkegården – den tanke var ligesom lidt for ublufærdig til at finde indpas i det lille samfund, hvor man hyldede princippet om, at hvad øjet ikke netop ser, har man ikke ondt af.

I begyndelsen af halvtresserne, hvor dette spørgsmål omkring Sevel kro virkelig begyndte at rumstere, udspillede der sig et meget sjovt spil i kulisserne mellem Mads og redaktøren af Skive Folkeblad, Elin Hansen, der var organiseret afholdsmand, og hans avis kom derfor til, for Mads, at optræde som den store stygge modstander. Men Elin Hansen kom ofte på kroen, og der

var ingen tvivl om, at han nærede stor respekt for Mads, som denne, lidt modvilligt og med en gnavende orm i sjælen, efterhånden gengældte.

Men det blev hjælpetropperne, der kom med løsningen. Det var ganske vist sognets befolkning, der suverænt bestemte, om deres kro skulle have bevilling, og det kunne der ikke røres ved. Men i Beværterloven var der en bestemmelse, som meget sjældent blev brugt, hvor der optrådte et begreb, der hed Turistbevilling. Overbevillingsnævnet ville kunne meddele spiritusbevilling til steder, hvor det langt overvejende antal gæster kom udensogns fra – og det fik så samtidig den begrænsning, at folk, der boede indenfor sognets grænser, ikke kunne få så meget som en sodavand.

Der blev udfoldet mange anstrengelser for at få en sådan bevilling, og 1. juli 1956 serveredes den første bajer efter en menneskealders tørlægning.

Slaget vundet

Nu oprandt en meget spændende tid: Det drejede sig om ikke at træde ved siden af og komme til at servere for sognets beboere. Der fortælles idag mange historier om, hvordan folk, der kom udefra i officielt ærinde, inviterede hjemmeboende på kroen til en kop kaffe, som de fremmede så kunne få, mens Sevelboen måtte sidde tørstende ved siden af. I andre tilfælde sagde Mads: »Do ka fo kaffe, men ham der kan ett – men A mo by jer po en kop kaffe begge to, hvis I will sid i æ køkken«.

Forholdet blev virkelig sat i relief, da et stort dansk dagblad i avisernes agurketid sendte journalisten Hjalmar Havelund og en fotograf på Sevel kro, hvorfra de så bragte 6 midtsideartikler hver dag i en hel uge. Som illustration til en af dem var fotografen klatret op i et højt træ, og han fotograferede så Havelund, henslængt i en liggestol, drikkende en øl fra kroen. Ude på vejen på den anden side hækken sad formanden for ungdomsforeningen og drak en øl, som var blevet bragt ham af købmandens kommis. Det var en »brølende reklame«, som Mads sagde, og der kom for alvor gang i kroen. Selskaber, som længe var gået udenom kroen på grund af afholdsskiltet, kom nu indenfor, fordi de nu kunne få en kold snaps til Mies gode stegte ål. Men man skulle træde varsomt. Mistænksomme øjne fulgte med i, hvad der skete på kroen, og når en bilfuld allerede muntre gæster svingede op for at fortsætte festen, blev de som regel mødt af Mads med ordene: »I ka godt kør videre – I for ingenting her«. Men sejren var jo ikke hjemme endnu. Indensogns fester og ikke mindst begravelser fra kirken, der lå 40 meter fra kroen, måtte holdes i forsamlingshuset, og det med at søge i utide og tage en kommuneafstemning var alt for risikabelt: Man vidste, at alle modstandere af spiritusbevilling ville komme af hus, mens mange, der vel egentlig ville være for, ville blive hjem-

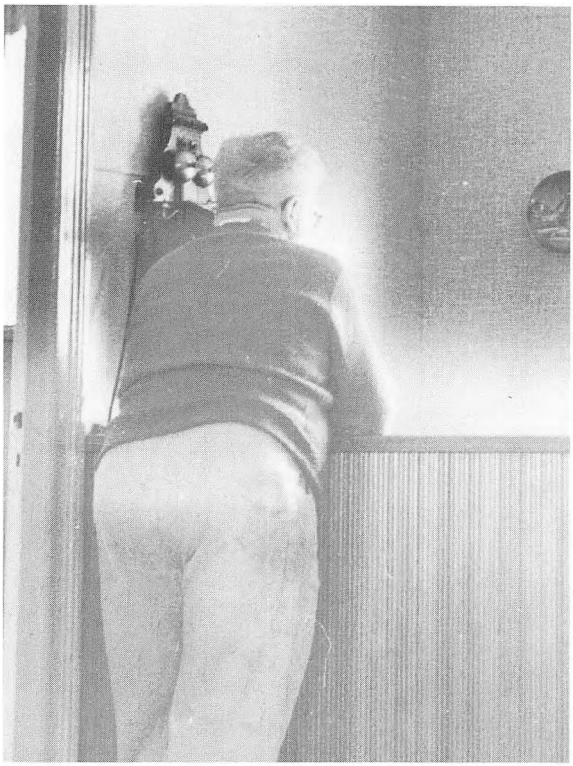

Journalisten Hjalmar Havelund i liggestolen i krohaven. På den anden side af hækken formanden for ungdomsforeningen, Jens Peder Hedegaard, der måtte have sin øl serveret af købmanden.

me. Så der gik godt to år, før Mads endelig turde tage afstemningen i forbindelse med kommunalvalget i november 1958. Han var godt nervøs og ventede hver aften på Skive Folkeblad for at se, hvad de nu havde at skrive imod bevillingen. Men Elin Hansen holdt en meget lav profil, og der blev slet ikke tale om de store skriverier, som i lignende situationer i århundredets begyndelse havde hersket i debatten. Og selve afstemningsresultatet blev yderst tilfredsstillende: 549 stemte for og 381 stemte imod.

Men de nye tider stillede også nye krav, som ikke var på tapetet i Mads' læretid over tredive år tidligere på Krogager hotel og i årene på Sevel afholdskro. Det var ikke længere nok at få sog-

nerådsformanden til at skrive sin selvangivelse – nu skulle der føres skatte- og ikke mindst toldregnskab. Kasseapparat og anden nymodens tant gjorde deres indtog, og kravene til planlægning og organisation gik ham efterhånden over hovedet, og efterhånden var det børn og svigerbørn, der tog sig af den daglige drift. Ikke mindst blev driften af et enormt omfang, da man på frilandsmuseet Hjerl Hede begyndte på den årlige »levendegørelse« af landsbyen. Ikke nok med, at de over 100.000 gæster ved disse lejligheder oversvømmede kroen, men man påtog sig også at drive restaurant i selve »Den gamle landsby«. Der var en vis forskel på en månedsomsætning i januar 1930 på 69 kr, og en førstedagsomsætning på kroen og i filialen i frilandsmuseet på

Mads i en typisk situation ved telefonen.

ialt 13.600 kr. Sæt dette tal i forhold til, at en portion stegt ål kostede 8 kr., og en pilsner kostede 2 kr.

Mads' rolle indadtil skrumpede ind, men udadtil voksede hans image, og han blev et begreb som kromand. Skaren af gæster, der kom på kroen, omfattede alle klasser i fædrelandet, der følte sig tiltrukket af den særlige lidt gammeldags form for venlighed og gæstfrihed, der mødte alle. Måske var der nogen, der blev gjort lidt mere stads ud af end andre: Kongefamilien kiggede ind, kendte navne fra kunstens verden, hoffet, politikere, det store erhvervsliv – ja, selv folk med stort internationalt ry ville betro deres ferie til Sevel kro.

Mads stod stadig op ved fire-femtiden om morgenen. Måske følte han selv sit rolleskift, men kunne han ikke andet, kunne han i hvert fald skrælle de kartofler, der skulle bruges i løbet af en lang dag, eller hente de grøntsager, som han selv avlede på en lejet kvart tønde land. Op på formiddagen kiggede vennerne så ind til ham i kælderen, hvor han sad og skrællede kartofler, og så fik man en øl fra den private kasse. Han havde et helt specielt forhold til denne kasse. I princippet kunne han have købt flere kasser om dagen, hvis det blev noteret, at det var til eget forbrug, men han havde den indstilling, at det ikke kom andre, d.v.s. toldvæsenet ved, at han drak bajere, så ved siden af det officielle smuttede der så en kasse eller to med uden for regnskabet. Ved en bestemt lejlighed havde han købt en sådan kasse udenom det officielle regnskab. På den kopi, der gik til toldvæsenet, havde depotmanden skrevet de forskellige beløb op fra diverse fakturaer, og der opererede så også et beløb, der svarede nøjagtigt til, hvad en kasse øl kostede. Ganske få dage efter kom toldvæsenet på et uanmeldt besøg med denne faktura i hånden: Hvad var det der – det kunne kun være en »sort« kasse øl, og der krævedes mange bortforklaringer om en eller anden købmandsvare, inden de opgav – dog først efter en grundig undersøgelse af, om det officielle regnskab nu også stemte – og det gjorde det.

Mads satte hele sit liv stor pris på god mad og drikke, og trods hans store legemlige arbejdsindsats og dermed kalorieforbrug,

Spisekammerhygge efter dagens slid.

blev de 225 pund hængende. Han gjorde et par forsøg på at slippe af med dem, f.eks. via hans store fodboldhelt Knud Lundberg (hvis landskampdebut i 1943 han var rejst til København for at overvære), men kalorieguruens ord faldt på den stengrund det er, hele tiden at være omgivet af god mad og flydende kalorier. Et par forsøg på at overtale ham til at gå til læge omkring vægtproblemet fik det sagtmodige svar: »A we jo godt, hva de wil sæj til mæ«.

Hans bedste måltid i de travle sommermåneder faldt, når derved halvellevetiden var ved at falde ro over kroen. Så begyndte Mie at stege og anrette af de rester, der var blevet tilbage, og

efterhånden kunne man så bænke sig en ni-ti stykker i den smalle tarm af et spisekammer, og så sad hele husstanden over natmaden med en øl og en flaske snaps og snakkede om, hvordan den dag nu var gået. Tilbage var oprydningsarbejdet, men alle tog sig en lille halv time. Engang imellem smuttede der andre med til bordet. De fastboende gæster, som f.eks. sommerpensionærerne, havde fundet ud af, hvad der foregik, og omkring det rigtige tidspunkt begyndte man »tilfældigt« at kredse omkring køkkenet i håb om at blive ladt ind i varmen, efterhånden som der blev en plads ledig.

De gode tider var kommet, hvor man kunne give sig tid til et lidt roligere tempo. Efter 30 års slid i kroens køkken, på murerstilladser og i tørvemosen skulle sejrens frugter høstes, slet ikke ved vild extravagance, men ved at være lidt god ved sig selv og hinanden. Mie sørgede for at have god hjælp i køkkenet, og ved specielle lejligheder fik hun hjælp af en kok, ikke fordi denne kunne lave bedre mad, det ville man ikke kunne få nogen til at skrive under på, men fordi han kunne fjerne noget af det pres, det var at klare de store bestillinger.

Mads fejrede de bedre tider med at anskaffe sig en bil i 1958, og den brugte han, når han engang imellem følte trang til at komme hjemmefra. Turene gik ofte ned til hans søster, og engang imellem til København, f.eks. for at se en fodboldlandskamp og samtidig se, om nogle af de mange venner, han kendte fra kroen, havde tid til at møde ham. Og netop omkring dette med tid oplevede han, hvor meget anderledes tingene forholdt sig i Sevel og i København. Når han pludselig og uden varsel dukkede op, trængte han ind i disse menneskers dagligdag, og selvom de gerne så ham, var det ofte svært at få ham passet ind i deres dagligdagsrutine.

Men der var skabt lidt luft, og så vendte han tilbage til hverdagsrutinen: Kartoffelskrælning, om sommeren morgenbord ved 7.30-8-tiden efter at have skåret en enkelt blomst i haven og stillet den ved Mies kuvert og den halve times afslapning, inden det travle kroliv krævede alles indsats.

Det bedre liv hjalp jo ikke på vægtproblemerne, og hvor alko-

Mads og Mie i kroens køkken.

hol for ham tidligere havde været øl og snaps var der nu med spiritusbevillingen kommet andre drikkevarer inden for rækkevidde, og han fandt ud af, at både cognac og whisky smagte godt. Og selv om han fortsat tilsyneladende var lige væver og aktiv, var hans måde at leve livet på jo ikke netop, hvad moderne ernæringseksperter ville anbefale, og under et besøg hos sin søster i Krogager blev han fundet en morgen, lammet i den ene side efter en hjerneblødning. Undersøgelsen viste bl.a., at de mange pund havde forstørret hjertet, og han fortalte med det skæve smil, som lammelsen havde givet ham, at »de sæjer A hår for stur en hjert, men det har A nu altid vidst«.

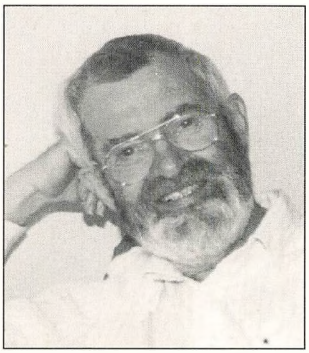
Han, der bortset fra sin soldaterdøvhed aldrig havde været i nærheden af læger eller hospitaler før i sit liv, døde på Grindsted sygehus den 27. august 1961, 65 år gammel.

På selve begravelsesdagen den 1. september indtrådte en lille hændelse. I et sådant lille samfund vidste alle jo, at der var begravelse på kroen, og man havde ikke gjort noget ud af at annoncere, at kroen var lukket – ikke engang sat skilt på døren. Midt i al travlheden op til selve højtideligheden opdagede man så, at der i det fjernest liggende lokale sad fire herrer, hvoraf de to var fransktalende, og en af de øvrige havde et professionelt fotoudstyr med sig. Servitricen beklagede selvfølgelig, at kroen var lukket, og selskabet gik med det samme – men nogle dage efter så man i Jyllandsposten artikler og billeder af de to fransktalende herrer, som viste sig at være inspektører for den franske mad-guidebog »Michelin«, som af avisen var blevet inviteret på at bedømme restauranter i Danmark, og Sevel kro skulle så have været et af disse prøvesteder.

Da Mads var død, drev Mie kroen videre og oplevede sit 40-års jubilæum, før hun i 1967 solgte den. I 1989 brændte hovedbygningen ned, men blev genopført året efter med stor respekt for linjerne i den gamle bygning.

Sevel Kro med Inga i krodøren.

Knud Dynnes Hansen

– Jeg tror ikke, at man i en biografi skal stræbe efter at lave et skønhedsmaleri – så bliver billedet falsk. Dumheder skal med, særheder, ydmygelser, nederlag, – alle disse ting, som er med til at gøre et menneske fuldstændigt.

Man kan ikke elske et halvt menneske. Derfor har jeg forsøgt at få det hele med, for endelig, 32 år efter hans død, at få mulighed for at bringe den kærlighedserklæring til min far, som vi voksne mennesker vel af blufærdighed undlader at komme frem med, mens det endnu er tid.

Sådan skriver forfatteren Knud Dynnes Hansen i forordet til bogen om sin far, »Mads – kromand i Sevel«.

Det er beretningen om husmandsknægten Mads Hansen fra Borris, der sammen med sin kone Mie købte Sevel Kro i 1926. Om kampen for kroens eksistens op gennem trediverne. Om landets fornemste skuespillere, der gennem årene blev faste gæster på kroen. Om kampen for at få spiritusbevilling og om Mads' image som kromand i den gode, gamle stil, inden han døde i 1961.

Knud Dynnes Hansen skrev bogen på grundlag af fem foredrag, som han holdt i Danmarks Radio i 1993.

Desværre nåede han ikke selv at se bogen udgivet. Han døde den 20. maj 1993.

ISBN 87-89775-06-6